

המכון
החרדי
למחקרי
מדיניות

מתנדבים בחברה החרדית

ניהול התנדבות, ג'וינט
מרכז כיוון בירושלים

ניצה (קלינר) קסיר

21 במאי 2018

התנדבות - הגדרות ומניעים

מהי התנדבות?

מיהו מתנדב ואילו פעילויות למען הזולות מוגדרות כ'התנדבות'?

- המושג "התנדבות" שגור בשיח היומיומי
- אין הגדרה ברורה וחד-משמעית הקובעת מתי פעילות תיחשב התנדבותית
  - הגדרה רווחת "פעולה מסייעת של יחיד שנתפסת כבעלת ערך בעיניו, אינה מכוונת באופן ישיר לרווח כספי ואינה נכפית בידי אחרים או מחויבת על פי חוק" (Van Til, 1988)
  - "התנדבות היא עבודה שאדם עושה, מבלי לקבל שכר, במסגרת ארגונית או אחרת, ושעוזרת לאנשים שאינם בני משפחה או חברים" (גדרון, 1997)
- תפיסת ההתנדבות שונה מאדם לאדם

מניעים שמקורם באדם עצמו (חסקי-לוונטל ואחרים, 2013)

- **מניע אלטרואיסטי** – הרצון הטבעי לסייע לזולת
- **מניע אגואיסטי** – תועלת אישית כסיפוק, מימוש עצמי, פיתוח וקידום מקצועי
- **מניע חברתי** – ההתנדבות יוצרת מסגרת חברתית והכרויות חדשות

מניעים נוספים:

- **מניע קהילתי** – מחויבות חברתית היוצרת נורמה של סיוע בין חבריה, בעיקר בקהילה סגורה ומגובשת
- **מניע דתי** – חובה דתית לעשיית חסד עם האחר

המשגת ההתנדבות בחברה החרדית ומניעיה

תפיסת ההתנדבות בחברה החרדית

בחברה החרדית רווחת תפיסת ההתנדבות בהקשר של
המניעים הקהילתיים והדתיים

מבוססת על אורח החיים הקהילתי הטומן בחובו מחויבות
חברתית ועל הציוני ההלכתי לגמילות חסדים

"על שלושה דברים
העולם עומד, על התורה,
ועל העבודה, ועל גמילות
חסדים"

(משנה, מסכת אבות, א', ב')

"אלמלא גמילות חסדים,
אין העולם מתקיים אפילו
שעה אחת"

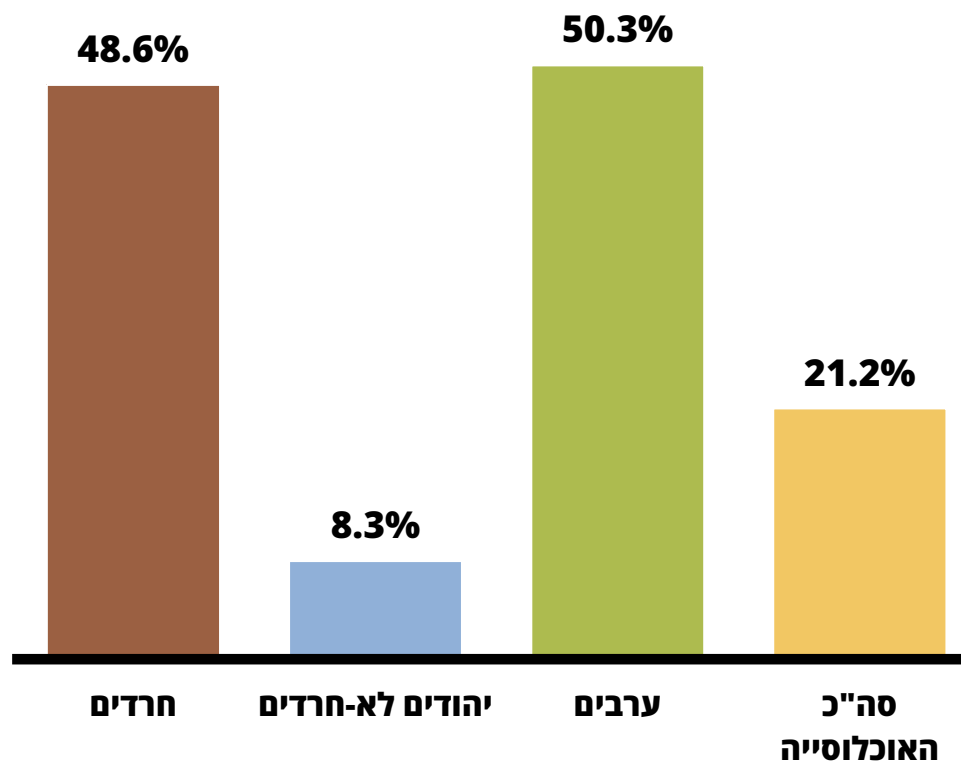
(מדרש אותיות דרבי עקיבא)

תחולת העוני של נפשות לפי ההגדרה הרשמית של הבטל"א

העוני בציבור החרדי הוא:

- עמוק (עוצמת עוני גבוהה)
- מתמשך

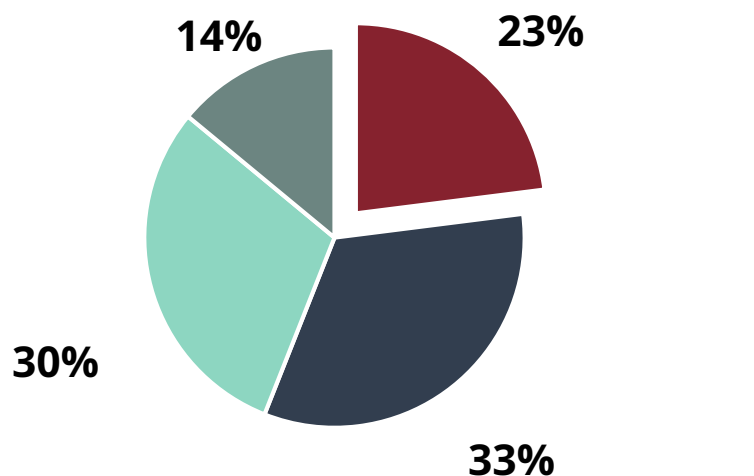
תמונה קודרת של ממדי עוני
בחברה החרדית

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על תרבות ועוני בחברה החרדית - היבטים שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות. (עדכון ל-2017).
נתונים: סקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס, 2017. (חרדים - לפי הגדרה עצמית).

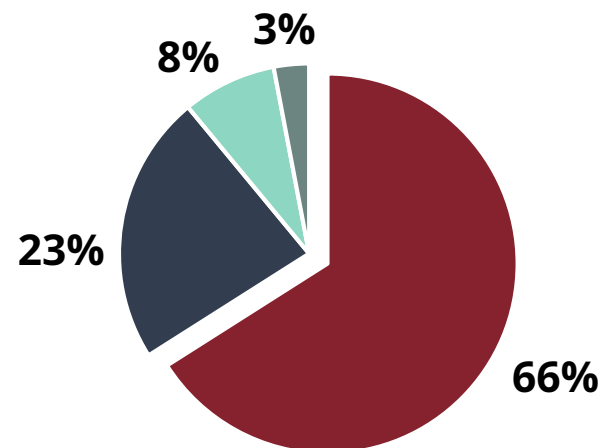
התפלגות המעמדות הכלכליים (לפי רמות הכנסה), נפשות

בחברה היהודית הלא-חרדית

■ מעמד גבוה ■ מעמד בינוני-גבוה ■ מעמד בינוני ■ מעמד נמוך

בחברה החרדית

■ מעמד גבוה ■ מעמד בינוני-גבוה ■ מעמד בינוני ■ מעמד נמוך

מרבית החרדים משתייכים למעמד כלכלי נמוך, בדומה לערבים

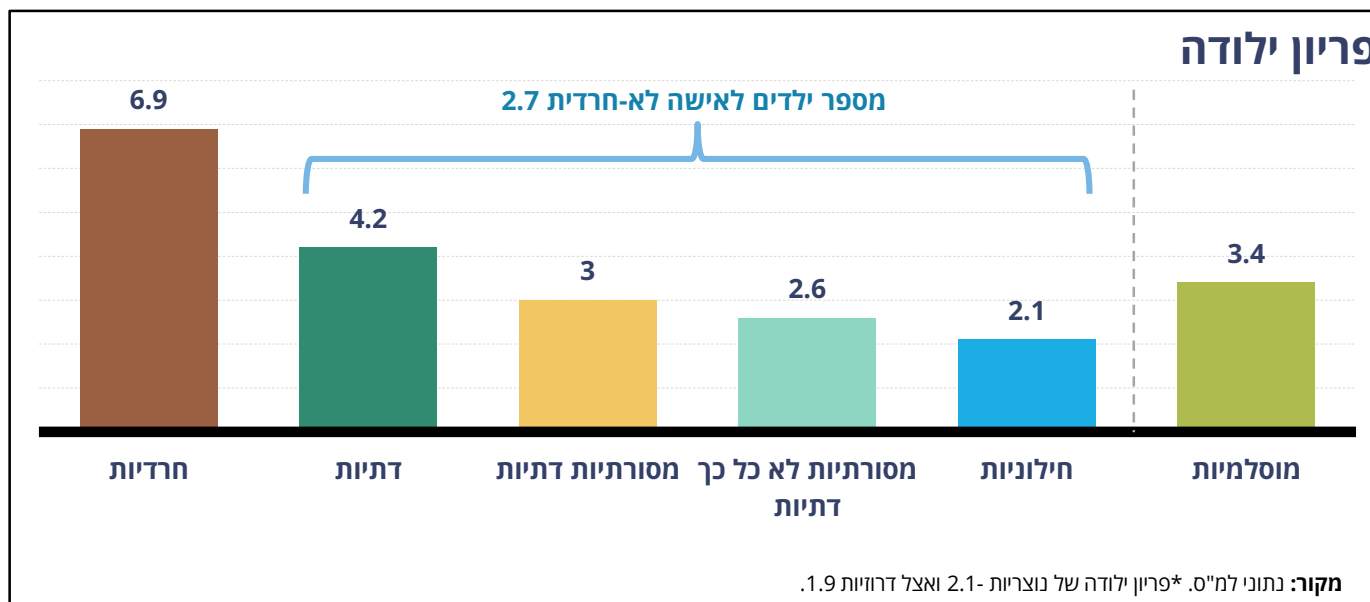
■ **נמוך:** משקי הבית שהכנסתם נמוכה מ-75% מההכנסה החציונית (לנפש סטנדרטית)
 ■ **בינוני:** משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-75% מההכנסה החציונית ונמוכה מ-125% (לנפש סטנדרטית)
 ■ **בינוני-גבוה:** משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-125% מההכנסה החציונית ונמוכה מ-200% (לנפש סטנדרטית)
 ■ **גבוה:** משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-200% מההכנסה החציונית (לנפש סטנדרטית)

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, 2018. "מיהו עני? חובות בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני ודרכי התנהלות פיננסית בקרב הציבור החרדי", רשות האכיפה והגבייה. (עדכון ל-2017). עיבודים לסקר הוצאות משק הבית ל-2017 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. משקי בית שבהם ראש משק הבית מעל גיל 25. (חרדים – לפי הגדרה עצמית).

נזקקים בחברה החרדית והעזרה לזולת

- בחברה החרדית יש שיעור גבוה של נזקקים – רמת הכנסות נמוכה ומספר גבוה של ילדים

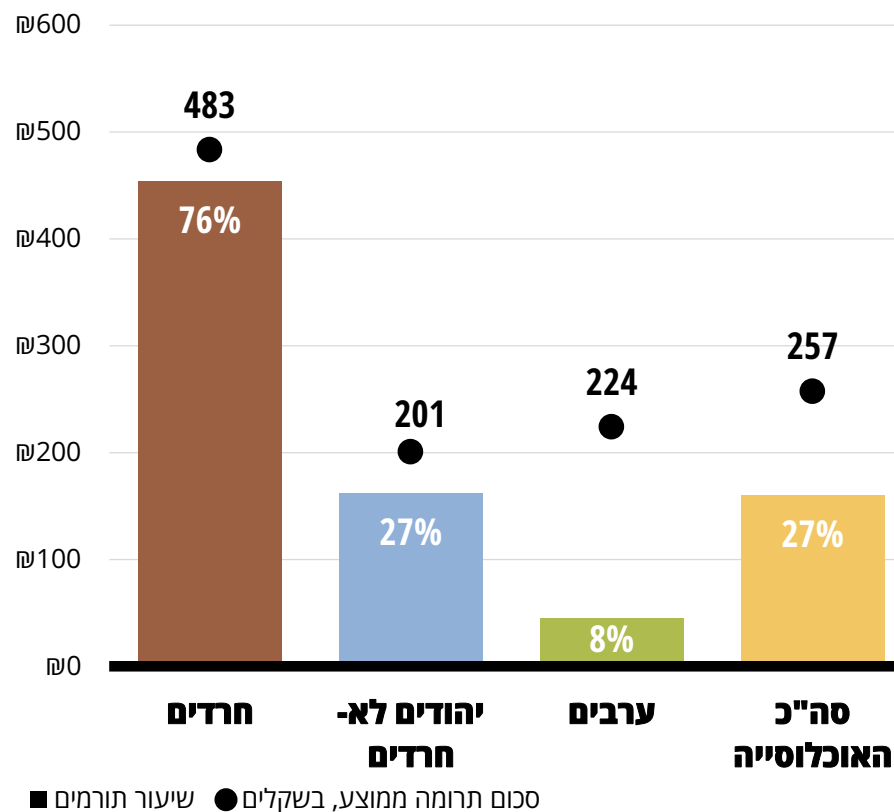
- החברה החרדית היא חברה קהילתית סגורה – רווחות נורמות של לכידות חברתית, ערבות הדדית ועזרה לנזקקים בתוך הקהילה ("מודל המועדון")
- האמור נכון בפרט בחברה המתבדלת כדי להימנע מהשפעות של החברה הכללית
- הסיוע לזולת מתבצע בצורות שונות ומבוסס על ציווי הלכתי

שיעור משקי הבית התורמים וגובה התרומה החודשית

דגש על סיוע פנים קהילתי
"עניי עירך קודמין" (בבא מציעא, דף ע"א)

בנוסף לתרומות כספיות רווחות:

- תרומות במוצרים
- תרומות המופנות למוסדות (כמוסדות חינוך), המסייעות גם הן לצמצום הוצאות משקי הבית

"שקולה צדקה כנגד כל המצוות"

(מסכת בבא בתרא, דף ט' ע"א)

"עֶשֶׂר תְּעַשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זְרַעְךָ"

(דברים, י"ד כ"ב)

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף וצחור-שי, 2016. "מתן תרומות כספיות בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות. (עדכון נתונים ל-2017). עיבודים לסקר הוצאות משק הבית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2017 (חרדים - לפי הגדרה עצמית).

- הלוואות ללא ריבית
- הלוואות בפריסה נוחה של ההחזרים
- ההלוואות ניתנות באמצעות גמ"חים אך גם ישירות בין פרטים
- מניעי המלווים
  - מצווה
  - סיוע לחברי הקהילה
  - אי שימוש של חלק מהאוכלוסייה בתכניות חסכון בנקאיות בשל הקפדה הלכתית
  - הקדש להנצחת קרוב משפחה שנפטר ולעילוי נשמתו
  - התרומות וההפקדות בגמ"חים מקנות, לעיתים, זכויות עתידיות

"אל-תקח מאתו נשך
ותרבית, ויראת
מאלהיך; וחי אחיך,
עמך"

(ויקרא, כ"ה, ל"ו)

מקורות: ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על תרבות ועוני בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות. ניצה (קלינר) קסיר, 2018. "מיהו עני? חובות בחברה החרדית היבטים שונים של עוני ודרכי התנהלות פיננסית בקרב הציבור החרדי", בתוך: אסופת מאמרים, סיכום פעילות הרשות ומבט על אתגרי העתיד. רשות האכיפה והגבייה ואוניברסיטת תל אביב.

סיוע לא חומרי (התנדבות)

- סיוע פנים-קהילתי נפוץ בחברה החרדית – עזרה לחולים, למבוגרים ולאישה שילדה
- תרבות זו של התנדבות חוסכת בעלויות של שירותים שאחרת היו מסופקים בתשלום, וניתנים כסיוע של חברי הקהילה זה לזה

"אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ יַעֲזֹרוּ
וְלֶאֱחִיו יֹאמֶר חֲזַק"

(ישעיהו, מ"א, ו')

- בחברה החרדית הוקמו גם ארגונים ארציים המעניקים סיוע לכלל האוכלוסייה
  - "יד שרה" המשאיל עזרים רפואיים לחולים
  - "עזרה למרפא" המסייע לאנשים חולים ולאנשים עם מוגבלות
  - "עזר מציון" המסייע ותומך בחולים ובמשפחותיהם, בקשישים ובנזקקים אחדים
  - "זק"א" לזיהוי קרבנות אסון וארגוני הצלה שונים לעזרה ראשונה

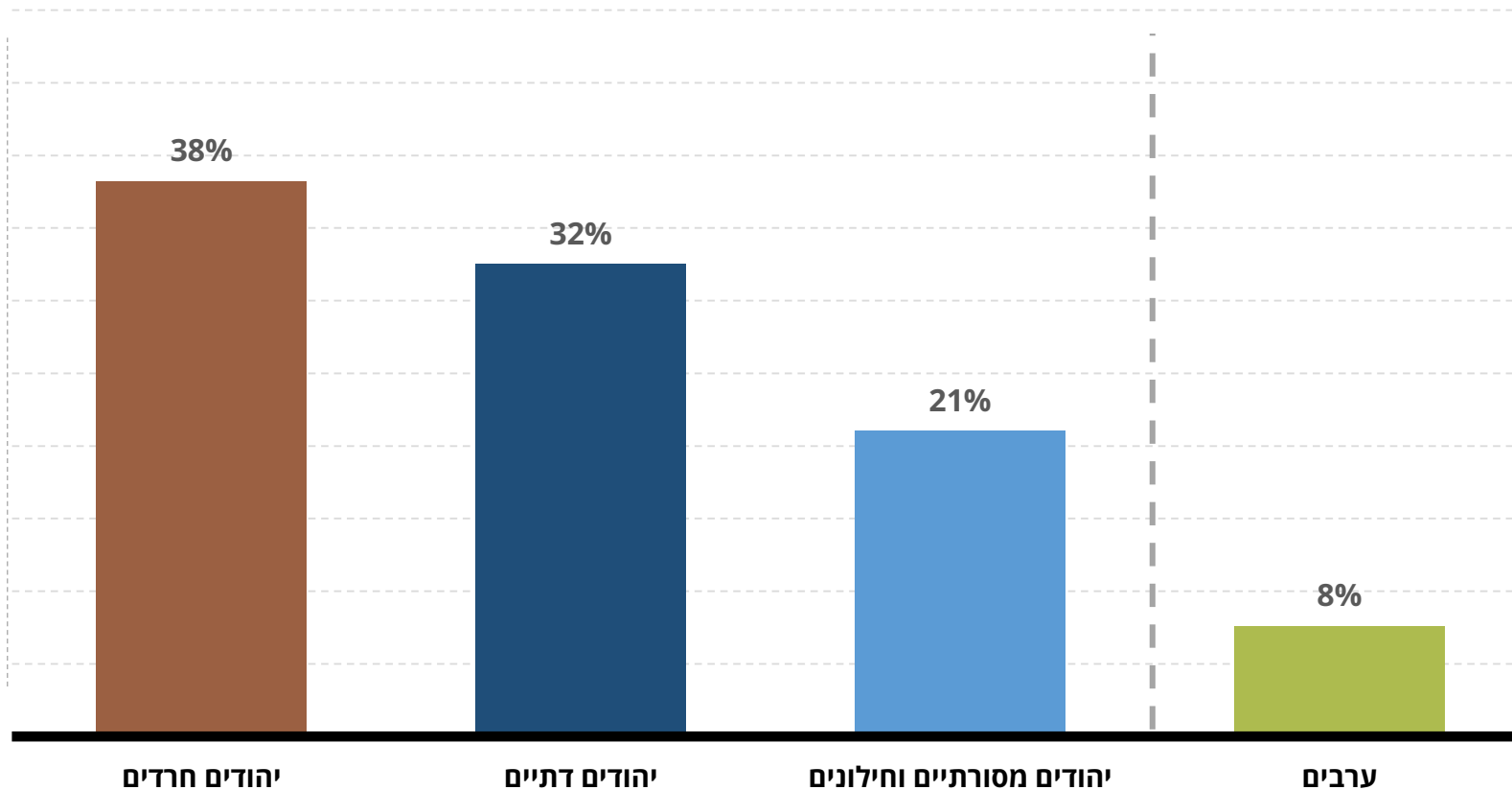
מקור: ניצה (קלינר) קסיר, חדוה לויץ ואסף צחור-שי, [מתנדבים בחברה החרדית: תפיסת ההתנדבות, היקפיה ודפוסיה](#), המכון החרדי למחקרי מדיניות.

התנדבות - השוואה בין אוכלוסיות

שיעור המתנדבים

לפי דיווח עצמי, שיעור
המתנדבים בחברה
החרדית גדול באופן
משמעותי מאשר בקבוצות
אוכלוסייה אחרות

מתנדבים לפי קבוצת אוכלוסייה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, חדוה לויץ ואסף צחור-שי, מתנדבים בחברה החרדית: תפיסת ההתנדבות, היקפיה ודפוסיה, המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבודים עדכניים לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, 2017. *הגדרת מתנדב - עסקו בפעילות התנדבותית בשנה האחרונה.

שיעור המתנדבים

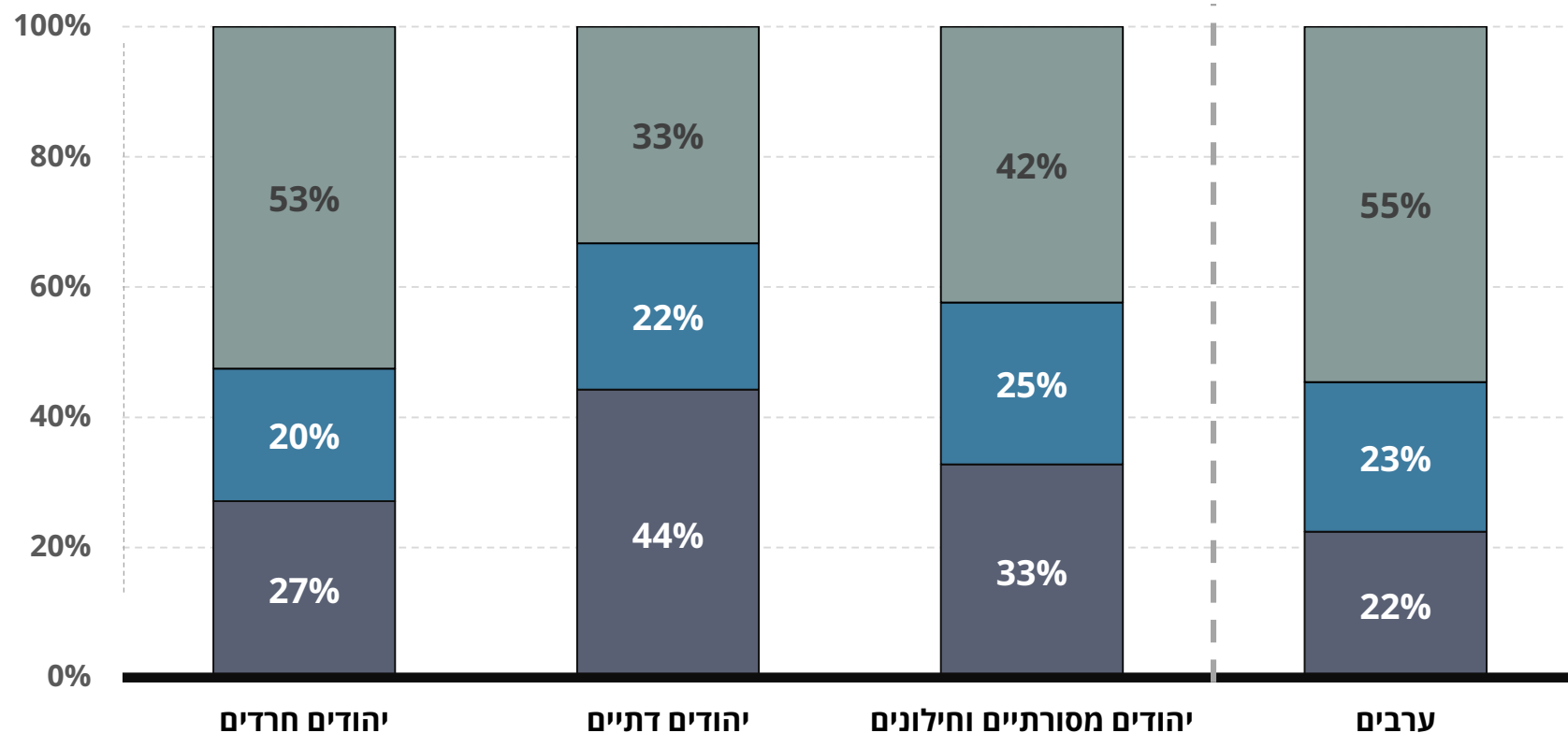
- שיעור ההתנדבות מנתוני הלמ"ס מתבסס על דיווח עצמי של נשאלים
- התשובות מבטאות פרשנות אישית למושג ההתנדבות, המושפעת מהתרבות שהם חלק ממנה
- הפרשנות משמעותית כאשר מבקשים להשוות בין ההיקף והדפוסים של ההתנדבות בתרבויות שונות, כמו החברה החרדית והחברה היהודית הלא-חרדית בישראל
- דוגמאות להמשגה השונה
  - **סיוע למכרים, חברים ושכנים** – נתפס על ידי רבים בחברה החרדית כהתנדבות, ואילו בחברה הכללית נתפס כסיוע לזולת אך לא כהתנדבות
  - **שירות צבאי** – הוא דה-פקטו חובה עבור חלק מהאוכלוסיות בלבד בקרב אותן האוכלוסיות, נתפס כמחויבות לחברה, אך לא יוגדר כהתנדבות האלטרנטיבה של שירות אזרחי של גברים חרדים, יכולים להיתפס על ידם כהתנדבות

פערים בין אוכלוסיות
בשיעורי ההתנדבות
לפי דיווח עצמי,
משקפים גם הבדלים
בתפיסת התנדבות

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, חדוה לויץ ואסף צחור-שי, [מתנדבים בחברה החרדית: תפיסת ההתנדבות, היקפיה ודפוסיה](#), המכון החרדי למחקרי מדיניות.

היקף ההתנדבות

שעות התנדבות חודשיות

החובה הדתית לעשיית חסד מחזקת בחברה החרדית את המודעות לחשיבות הסיוע לאחר, ומשפיעה גם על היקפה של הפעילות ההתנדבותית ועל תדירותה

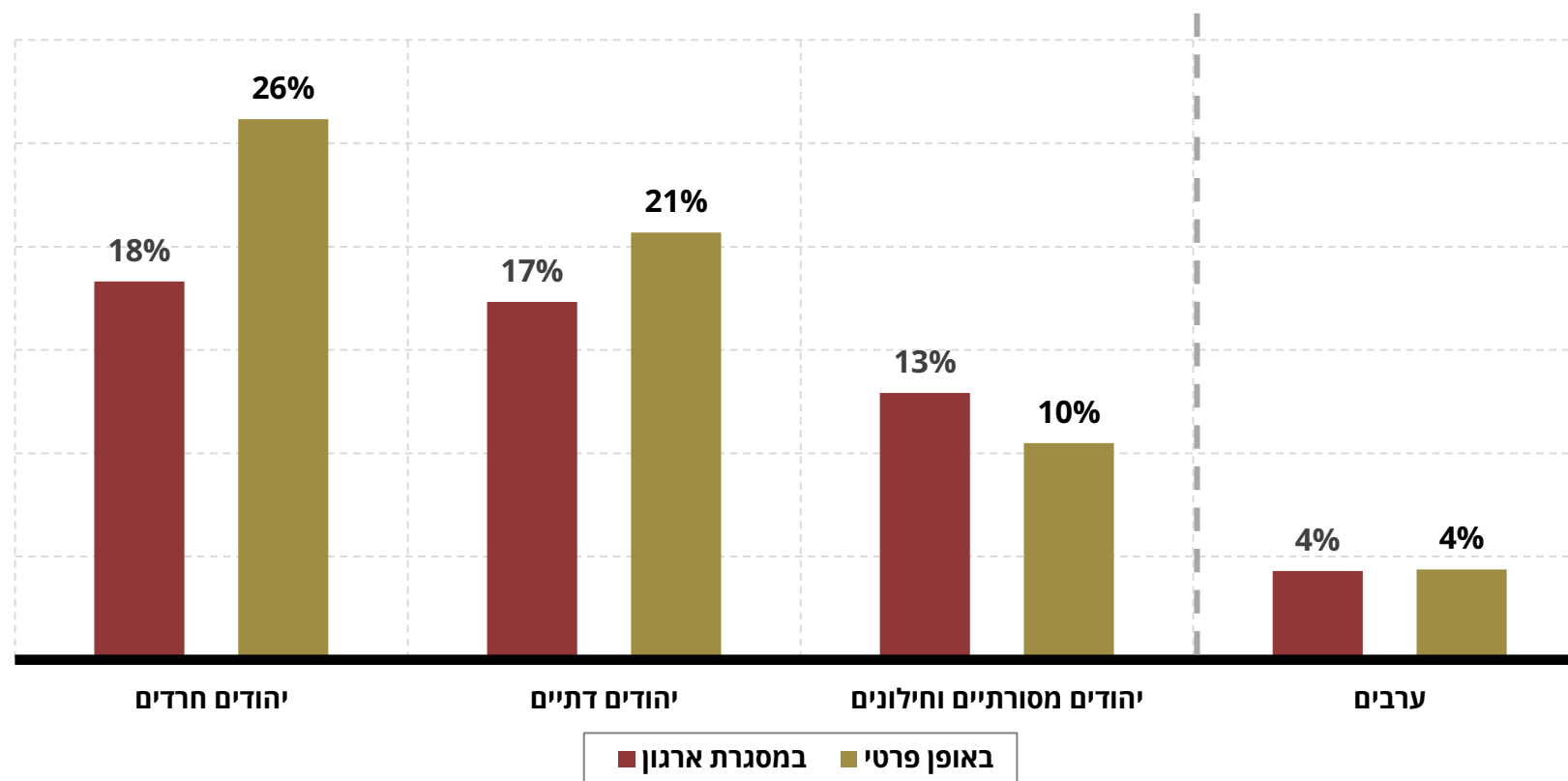
■ פחות מ-5 שעות ■ בין 5 ל-9 שעות ■ 10 שעות או יותר

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, חדוה לויץ ואסף צחור-שי, מתנדבים בחברה החרדית: תפיסת ההתנדבות, היקפה ודפוסיה, המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבודים עדכניים לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, 2017.

מסגרות ההתנדבות

שיעור המתנדבים לפי מסגרת התנדבות*

בחברה היהודית הפערים
בשיעורי ההתנדבות
במסגרת ארגון קטנים
מאשר הפערים בשיעורי
התנדבות באופן פרטי

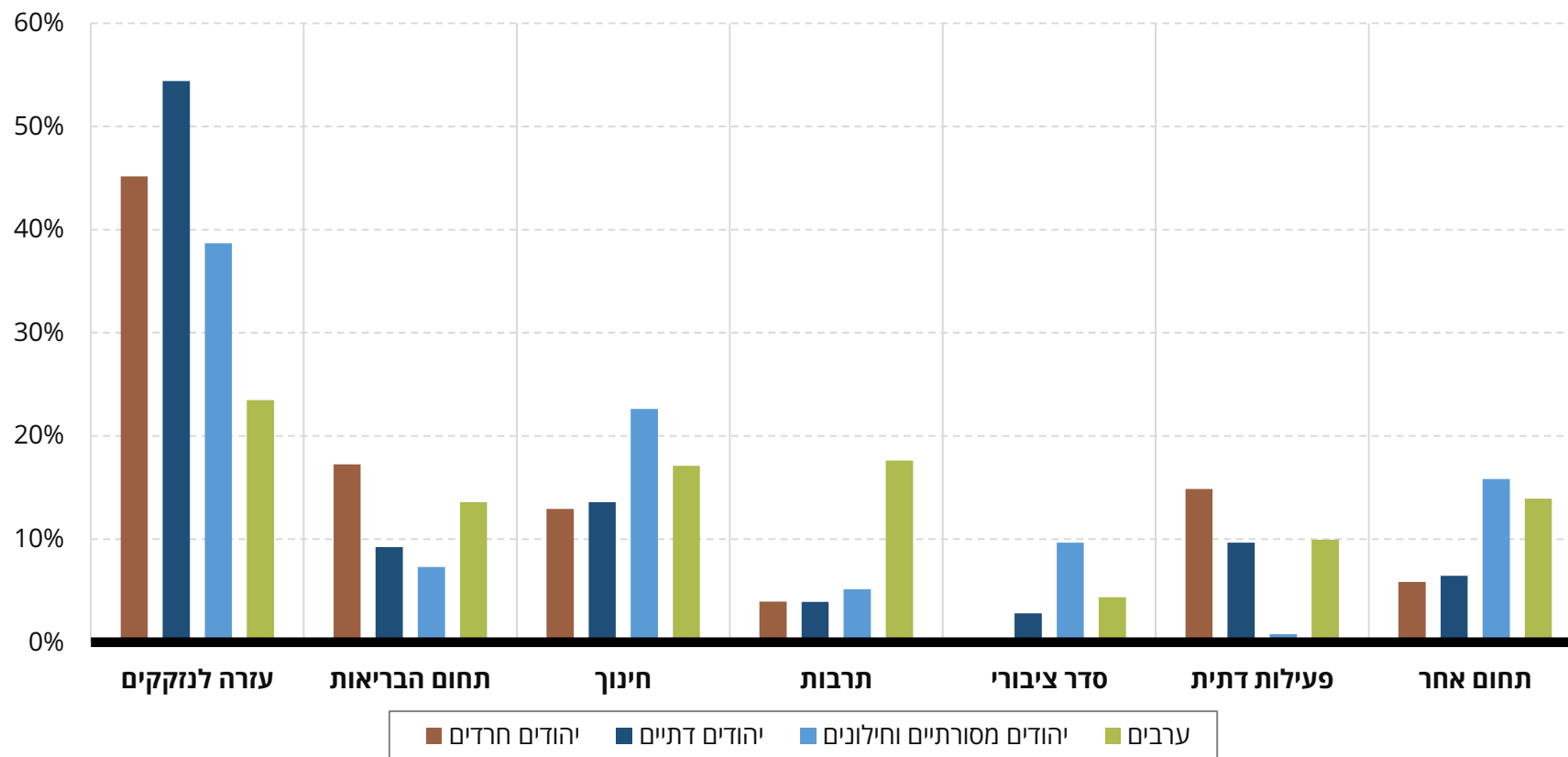
מקור: ניצה (קלינר) קסיר, חדוה לויץ ואסף צחור-שי, מתנדבים בחברה החרדית: תפיסת ההתנדבות, היקפיה ודפוסיה, המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבודים עדכניים לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, 2017. *פרט המתנדב במסגרת פרטית ובמסגרת ארגון, יופיע בשתי מסגרות ההתנדבות.

השכיחות הגבוהה יותר של התנדבות פרטית בחברה החרדית נובעת מ:

- המשגה שונה של מושג ההתנדבות
- קהילה סגורה שבה שיעור גבוה של נזקקים מעודדת התנדבות פרטית
- עידוד פעילות בגמ"חים קטנים ובמסגרות קהילתיות שאינן נחשבות ארגונים ממוסדים
- חשש מהיחשפות לחברות אחרות בזמן התנדבות בארגונים שאינם חרדיים

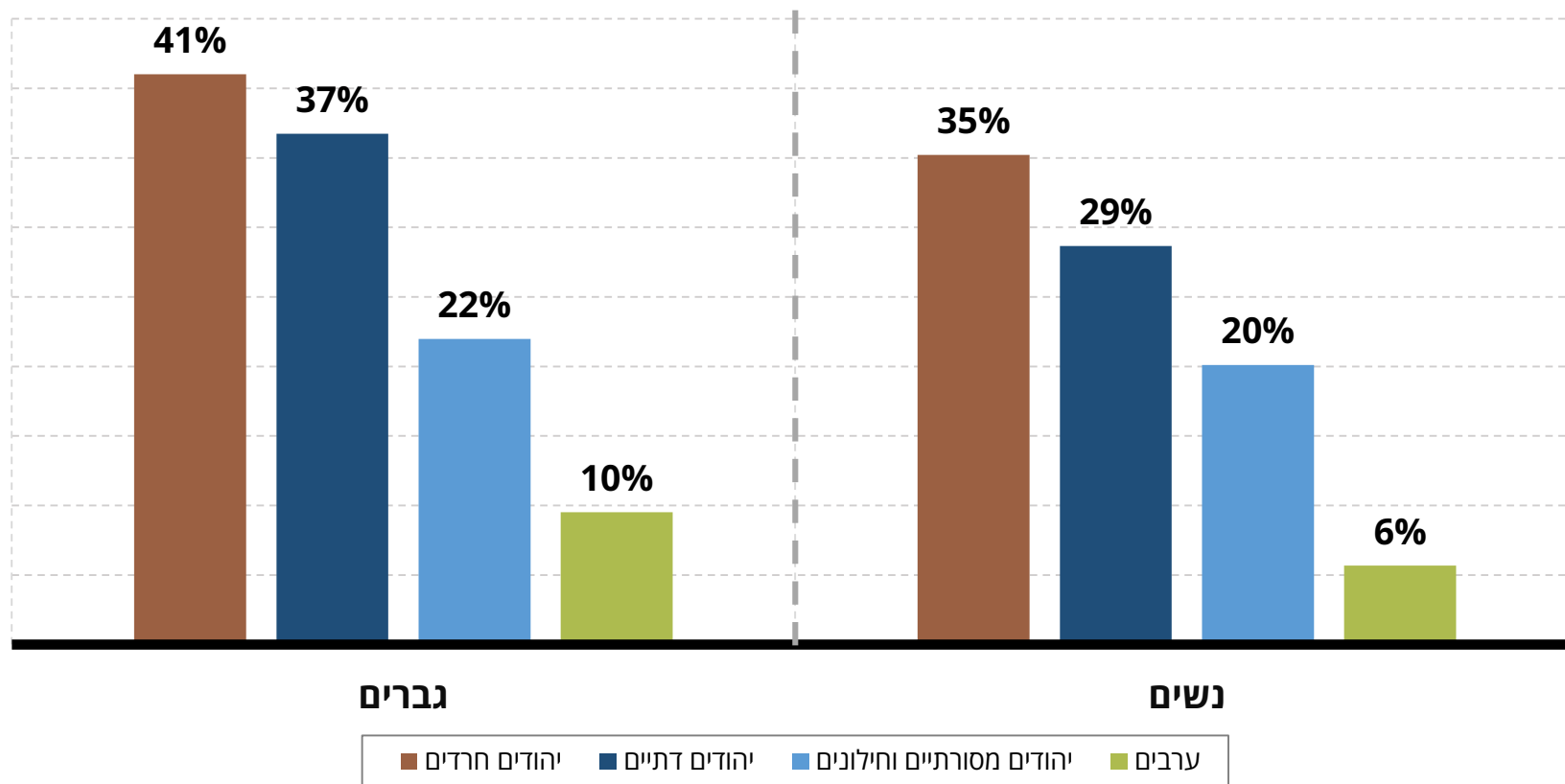
מקור: ניצה (קלינר) קסיר, חדוה לויץ ואסף צחור-שי, [מתנדבים בחברה החרדית: תפיסת ההתנדבות, היקפיה ודפוסייה](#), המכון החרדי למחקרי מדיניות.

התפלגות מתנדבים במסגרת ארגונים לפי תחומי התנדבות

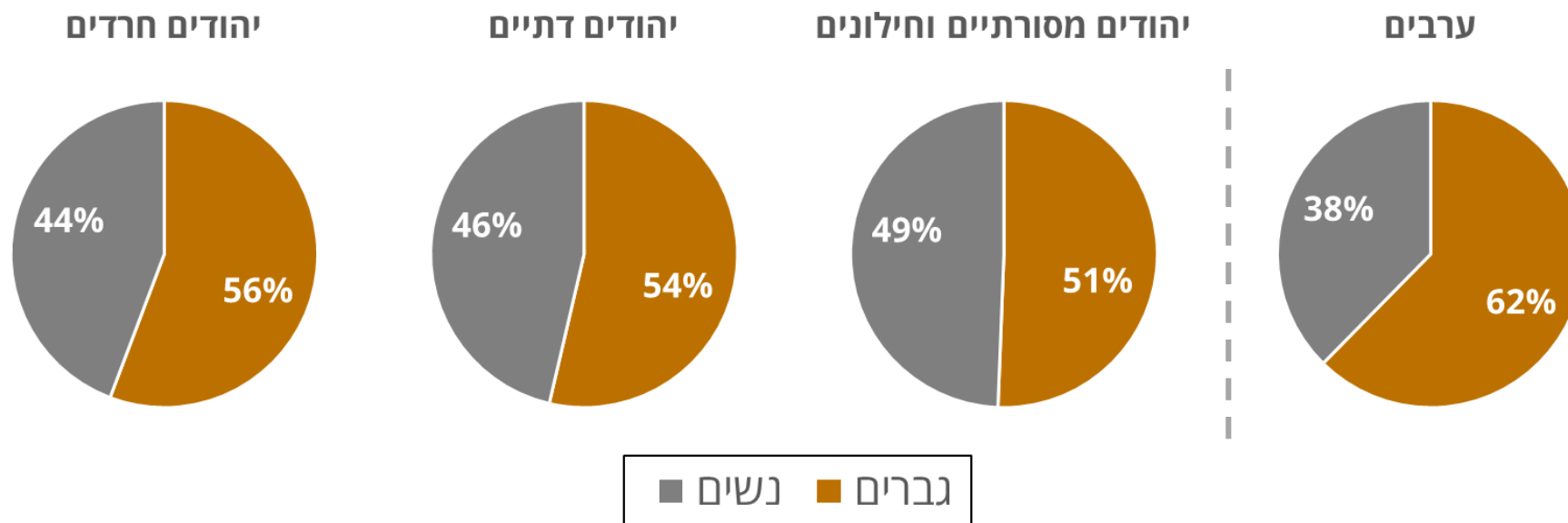
מקור: ניצה (קלינר) קסיר, חדזה לויץ ואסף צחור-שי, [מתנדבים בחברה החרדית: תפיסת ההתנדבות, היקפיה ודפוסיה](#), המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבודים עדכניים לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, 2017.

מתנדבים לפי מגדר וקבוצת אוכלוסייה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, חדוה לויץ ואסף צחור-שי, מתנדבים בחברה החרדית: תפיסת ההתנדבות, היקפיה ודפוסיה, המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבודים עדכניים לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, 2017.

התפלגות מתנדבים לפי מגדר בכל קבוצת אוכלוסייה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, חדוה לויץ ואסף צחור-שי, מתנדבים בחברה החרדית: תפיסת ההתנדבות, היקפיה ודפוסיה, המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבודים לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, 2017. * בסקר שיעור הנשים בקרב הדתיים עומד על 52% ובקרב החרדים 48%.

הגברים החרדים מתנדבים בשיעור גבוה מאשר הנשים החרדיות

פניות של הנשים נמוכה יותר (הן פניות בזמן והן בפניות נפשית)

- נשים רבות לוקחות על עצמן את תפקיד המפרנסת במשפחה החרדיות
- המציאות של נשים חרדיות היא שבחלק ניכר מתקופת גיל הפריור שלהן הן בהיריון ומטופלות בילדים קטנים

סיבה תרבותית

- "**כָּל כְּבוֹדָה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה**" (תהילים מה, יד) – לפי תפיסה זו על האישה להיות צנועה, ותפקידיה במשק הבית הם החשובים ביותר

סיוע לזולת בתרומה ובהתנדבות

סיוע לזולת בתרומה ובהתנדבות

התפלגות סוגי הסיוע לזולת, לפי קבוצת אוכלוסייה

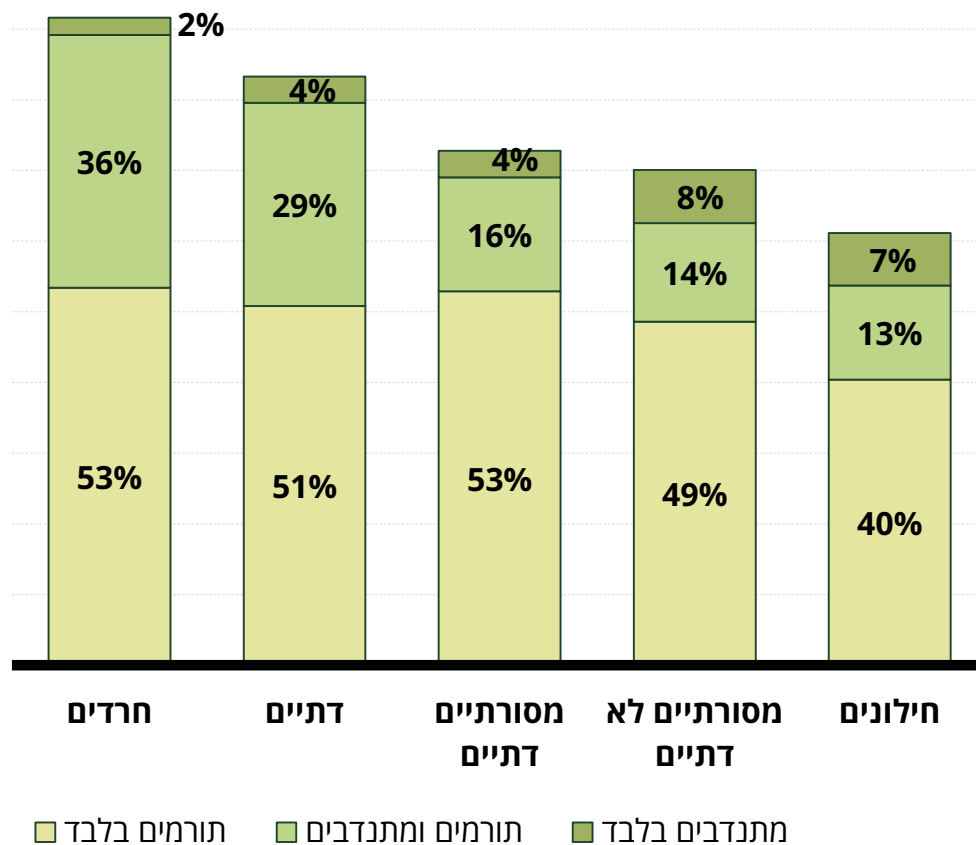
ככל שרמת הידעיות'
עולה, גדל שיעור
המסייעים לזולת

התנדבות ותרומות - פעילויות משלימות או תחליפיות?

- במחקרים בעולם הממצאים אינם-אחידים
- בחברה היהודית קיים מתאם חיובי בין תרומה לפעילות התנדבותית של הפרטים

מקדם המתאם בין התנדבות ותרומה כספית

חילונים ומסורתיים	דתיים	חרדים
0.07	0.16	0.10

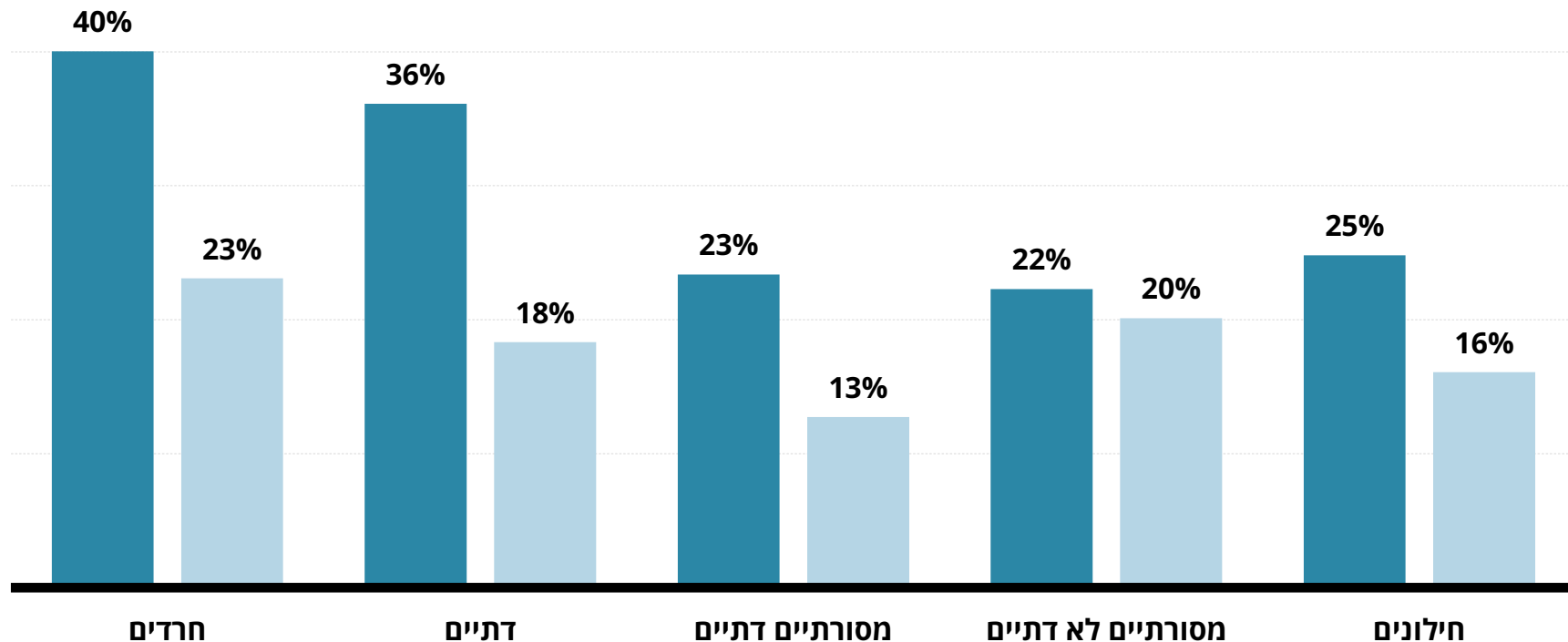

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, אסף צחור-שי ושקד אדר, "סיוע לזולת בתרומה והתנדבות - דרכי סיוע משלימות או תחליפיות?", המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבודים לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, 2017.

סיוע לזולת בתרומה ובהתנדבות

שיעור המתנדבים בקרב תורמים ולא-תורמים, לפי קבוצת

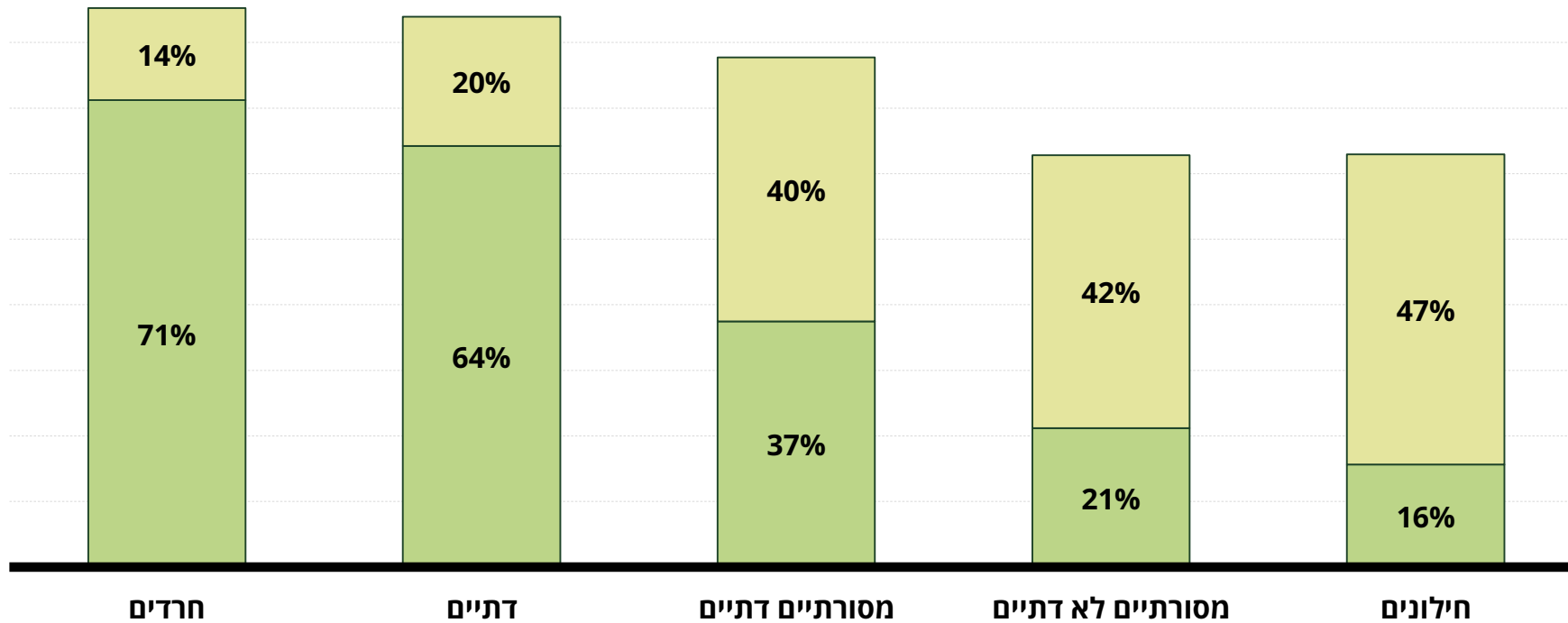
בכל האוכלוסיות שיעור המתנדבים בקרב אנשים שתורמים גבוה מהשיעור בקרב הלא-תורמים

■ תורמים ■ לא-תורמים

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, אסף צחור-שי ושקד אדר, "סיוע לזולת בתרומה והתנדבות - דרכי סיוע משלימות או תחליפיות?", המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבודים לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, 2017.

סיוע לזולת בתרומה ובהתנדבות

התפלגות גובה התרומה בקרב מתנדבים, לפי קבוצת

■ 500 ש"ח ומעלה   ■ 1-500 ש"ח

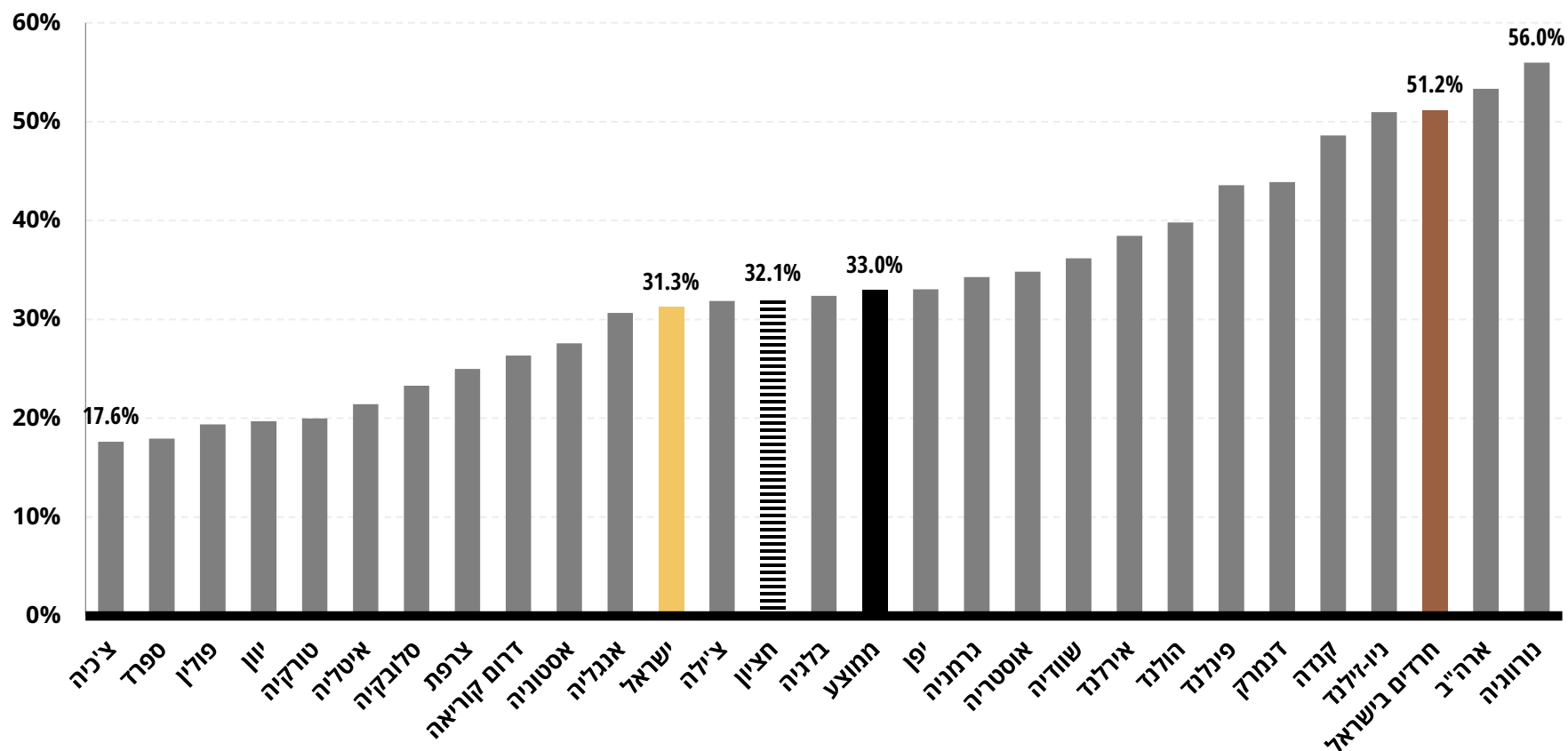
מקור: ניצה (קלינר) קסיר, אסף צחור-שי ושקד אדר, "סיוע לזולת בתרומה והתנדבות - דרכי סיוע משלימות או תחליפיות?", המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבודים לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, 2017.

ככל שרמת הידעיות
עולה, גדל שיעור
התרומים מעל 500
ש"ח

התנדבות בהשוואה בין-לאומית

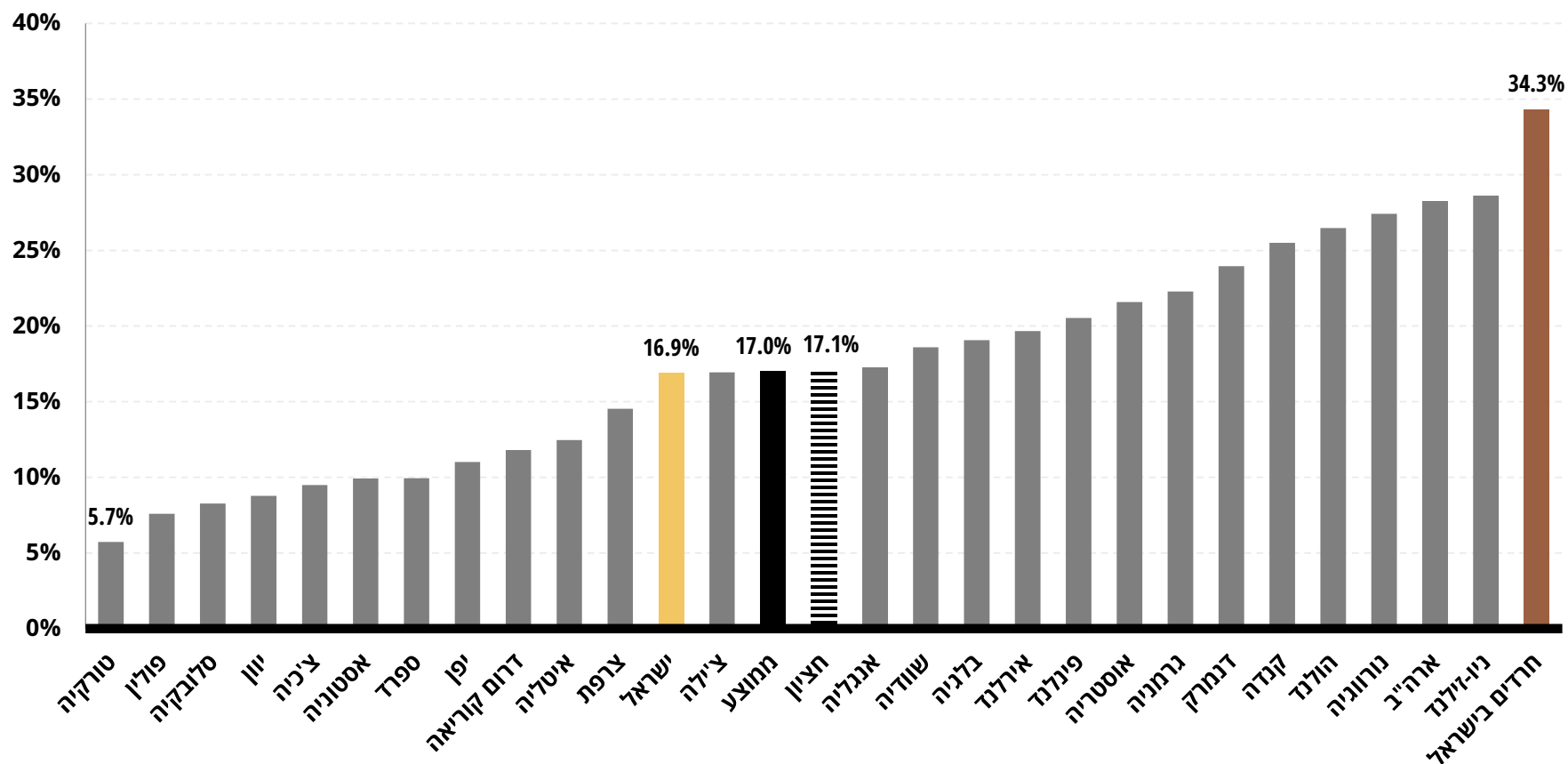
השוואה בינלאומית

שיעור המתנדבים לפחות פעם אחת בשנה החולפת, השוואה בינלאומית, גילים 16-65

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, חדוה לויץ ואסף צחור-שי, מתנדבים בחברה החרדית: תפיסת ההתנדבות, היקפיה ודפוסיה, המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבודים לנתוני סקר מיומנויות בוגרים (PIAAC) של ה-OECD, 2011-2012 (סבב ראשון שכלל 24 מדינות) ו-2014-2015 (סבב שני שכלל 9 מדינות, ביניהן ישראל). *הגדרת מתנדבים - עסקו בעבודה התנדבותית לפחות פעם אחת בשנה האחרונה, כולל עבודה ללא תשלום בעמותה, מפלגה, איגוד מקצועי או ארגון אחר ללא כוונת רווח.

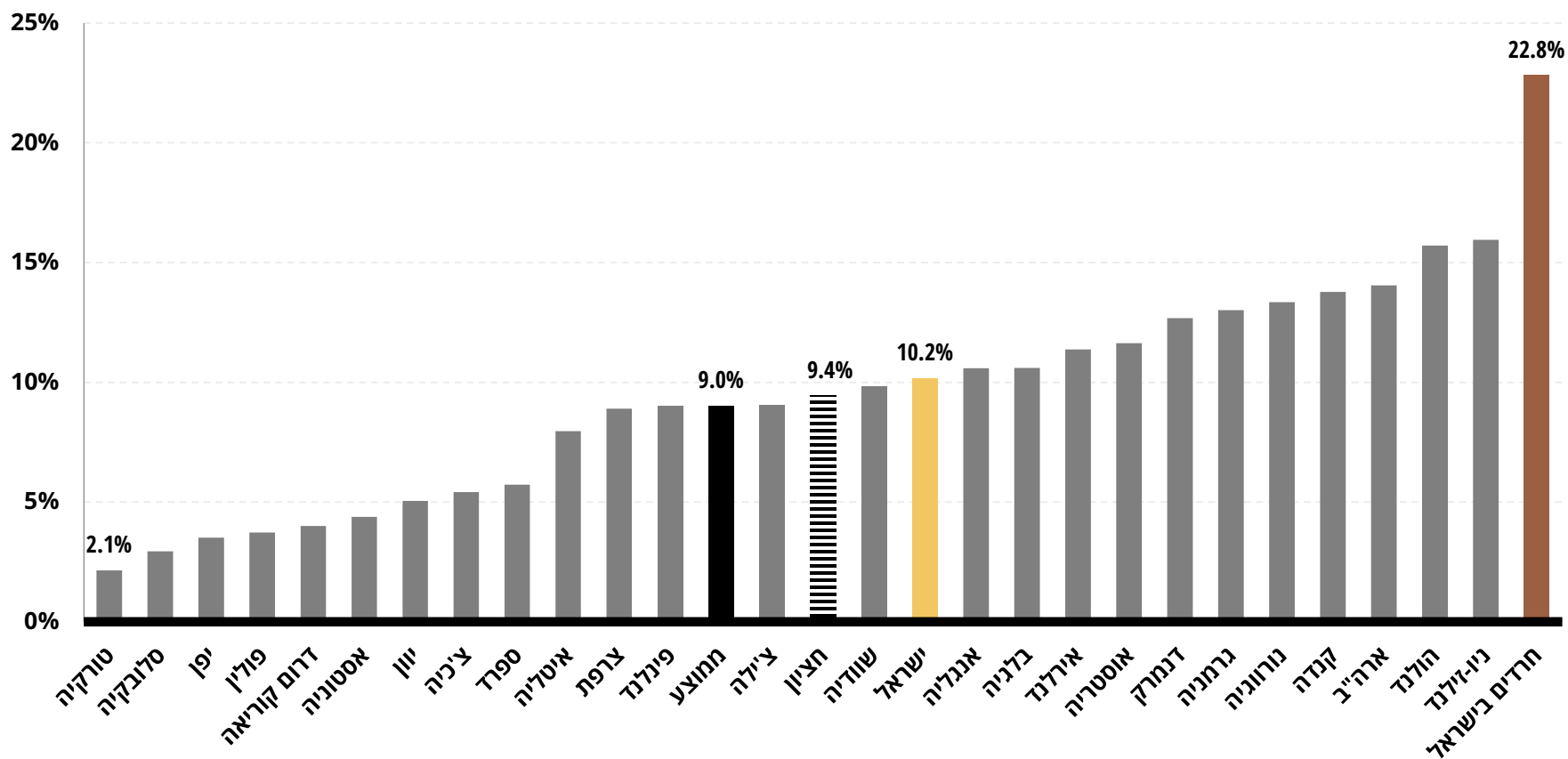
שיעור המתנדבים לפחות אחת לחודש, השוואה בינלאומית, גילים 16-65

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, חדוה לויץ ואסף צחור-שי, מתנדבים בחברה החרדית: תפיסת ההתנדבות, היקפיה ודפוסיה, המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבודים לנתוני סקר מיומנויות בוגרים (PIAAC) של ה-OECD, 2012-2011 (סבב ראשון שכלל 24 מדינות) ו-2014-2015 (סבב שני שכלל 9 מדינות, ביניהן ישראל). *הגדרת מתנדבים - עסקו בעבודה התנדבותית לפחות אחת לחודש בשנה האחרונה, כולל עבודה ללא תשלום בעמותה, מפלגה, איגוד מקצועי או ארגון אחר ללא כוונת רווח.

השוואה בינלאומית

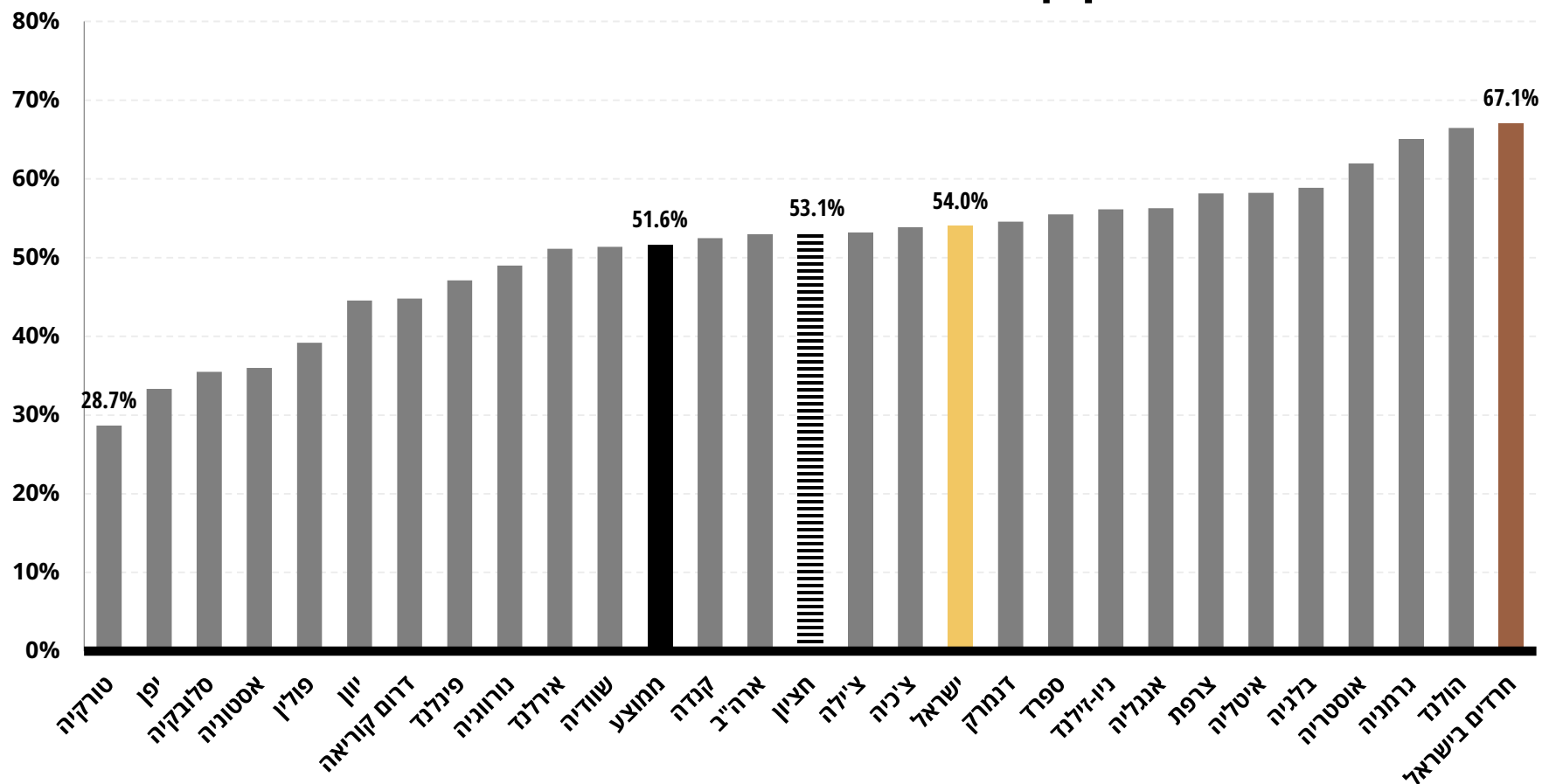
שיעור המתנדבים לפחות אחת לשבוע, השוואה בינלאומית, גילים 16-65

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, חדוה לויץ ואסף צחור-שי, מתנדבים בחברה החרדית: תפיסת ההתנדבות, היקפיה ודפוסיה, המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבודים לנתוני סקר מיומנויות בוגרים (PIAAC) של ה-OECD, 2012-2011 (סבב ראשון שכלל 24 מדינות) ו-2014-2015 (סבב שני שכלל 9 מדינות, ביניהן ישראל). *הגדרת מתנדבים - עסקו בעבודה התנדבותית לפחות אחת לשבוע בשנה האחרונה, כולל עבודה ללא תשלום בעמותה, מפלגה, איגוד מקצועי או ארגון אחר ללא כוונת רווח.

השוואה בינלאומית

שיעור המתנדבים באופן קבוע* מהמתנדבים, השוואה בינלאומית, גילים 16-65

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, חדוה לויץ ואסף צחור-שי, מתנדבים בחברה החרדית: תפיסת ההתנדבות, היקפיה ודפוסיה, המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבודים לנתוני סקר מיומנויות בוגרים של ה-OECD (PIAAC) של ה-OECD, 2012-2011 (סבב ראשון שכלל 24 מדינות) ו-2014-2015 (סבב שני שכלל 9 מדינות, ביניהן ישראל). *מתנדבים באופן קבוע - עסקו בעבודה התנדבותית לפחות אחת לחודש בשנה האחרונה, כולל עבודה ללא תשלום בעמותה, מפלגה, איגוד מקצועי או ארגון אחר ללא כוונת רווח.

הערות לסיכום

- תפיסת מהות ההתנדבות והמניעים לה שונים בין אוכלוסיות
- ארגון מערך של מתנדבים מחייב הבנה של המניעים, התפיסות והתרבות של האוכלוסייה שממנה מגיעים המתנדבים, כמו גם של האוכלוסייה המקבלת (תוך שמירה על פרטיותה)
- הבדלים בהמשגה של ההתנדבות ובמניעים לה, קיימים גם בקרב אנשים המגיעים מאותה אוכלוסייה
- לכן, מערך ניהול התנדבות רצוי שיקיף מגוון רחב של פעילויות, כך שיתאים למתנדבים רבים

פעילויות ההתנדבות עוזרת ליצור עולם טוב יותר, עולם מכיל, עם מחויבות ועזרה הדדית, שוויון, אחווה ואהבה. וכמאמר רבי עקיבא: **ואהבת לרעך כמוך, היא כלל גדול בתורה**

"צריך שכל איש ידע ויבין, שבתוך תוכו דולק נר, ואין נרו שלו כנר חברו, ואין איש שאין לו נר. וצריך שכל איש ידע ויבין, שעליו לעמול ולגלות את אור הנר ברבים, ולהדליקו לאבוקה גדולה ולהאיר את העולם כולו"

(הרב קוק)

תודה על ההקשבה